

KÖZLEMÉNYEK

Juhász László Szerémi-fordításának kézirati kérdései. A humanizmus kori irodalom jeles kutatójának, Juhász Lászlónak (1905–1970) a nevéhez fűződik a nemzetközi tekintélyű és még ma is élő BSMRAe (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum) sorozat elindítása, amelyben már számos latin nyelvű kútfőnk kritikai kiadása megjelent. A forrásközlés mellett fordítási tevékenysége is hasonlóképpen jelentős, hiszen Istvánffy Miklós művének tekintélyes része az ő munkájának köszönhetően szólalhatott meg magyarul, és válhatott ezzel elérhetővé a latinul nem értő olvasók számára.¹ Emellett Szerémi György emlékiratának első, Erdélyi László által 1941-ben készített fordítását² is átdolgozta. Ez utóbbi, Juhász neve alatt két kiadásban is napvilágot látott fordítás³ áll jelen vizsgálat középpontjában.

Magyarázatra szorul, hogy miért is kerülhet elő ismét ez az immáron fél évszázados fordítás, amelyet annak idején Varjas Béla már méltott az *Irodalomtörténeti Közlemények* hasábjain.⁴ Mivel a doktori disszertációknak keretében jelenleg Szerémi György *Epistola de pericione regni Hungarorum* című művének javított kiadásán dolgozunk, óhatatlanul a szöveg fordítását is tanulmányoznunk kellett. A vonatkozó szakirodalom felkutatása során pedig talákoztunk egy igen érdekesítő tanulmánnyal Farkas Gábor Farkas tollából.⁵ A szerző alaposan összegezte a Szerémivel kapcsolatos szakirodalmat, de emellett arra is felhívta a figyelmet, hogy mind a Wenzel Gusztáv által gondozott régi kiadás,⁶ mind a magyar nyelvű fordítások csonkán maradtak, ugyanis a kézirat néhány oldala egyikbe sem került bele.⁷ Ehhez kapcsolódva felveti annak a lehetőségét, hogy a fordítók valójában nem is a kéziratot, hanem csupán a hibás kiadást vették alapul.⁸ Minden jel szerint Farkasnak igaza lehet, de így az is felmerülhet, hogy akkor Juhász László egyáltalán nem használta az akkor már az Országos Széchényi Könyvtárban hozzáférhető kéziratot. Amennyiben ez utóbbi feltevés helyes, akkor bizony el kell gondolkozni az új szövegkiadás mellett egy javított fordítás megjelentetéséről is.

¹ ISTVÁNFY Miklós: *A magyarok történetéből*. Ford.: JUHÁSZ László. Bp. 1962. Magyar Helikon.

² *A mohácsi vész kora*. Ford.: ERDÉLYI László. Szeged, 1941. Eggenberger. (A továbbiakban: ERDÉLYI 1941.)

³ *Magyarország romlásáról*. Ford.: JUHÁSZ László. Bp. 1961. Magyar Helikon (a továbbiakban: JUHÁSZ); 2. kiad.: 1979. Később az első kiadásból közölt részleteket BORI Imre: *Szerémi György emlékirataiból*. Újvidék, 1996. Forum.

⁴ VARJAS Béla: *Szerémi György: Magyarország romlásáról*. = *Irodalomtörténeti Közlemények* (67.) 1963. 637–638.

⁵ FARKAS Gábor Farkas: *II. Lajos rejtélyes halála II.* = *Magyar Könyvszemle* (117.) 2001. 33–66.

⁶ SZERÉMI György: *Emlékirata Magyarország romlásáról 1484–1543*. Szerk.: WENZEL Gusztáv. Pest, 1857. /*Monumenta Hungariae Historica I.*/ (A továbbiakban: WENZEL.)

⁷ FARKAS: *i. h.* (5. jegyzet) 37.

⁸ FARKAS: *i. h.* (5. jegyzet) 37.

Erdélyi László 1941-es fordításának Juhász László által készített átdolgozása először 1961-ben jelent meg a Helikon Kiadónál, majd Juhász halála után, 1979-ben az „Olcsó Könyvek” sorozatban is újra kiadták. Az alapos olvasó figyelmét nem kerülheti el az 1961-es kiadás első oldalán és az 1979-es kiadás utolsó lapján olvasható néhány mondat. Az előbbi arról tájékoztat, hogy a fordítás a BSMRAe sorozat keretében már sajtó alatt lévő új kiadás alapján készült;⁹ az 1979-es kötet szövege csak annyiban különbözik az elsőtől, hogy az állítólagos új szövegkiadás mellett az 1961-es fordításra is hivatkozik, mivel a második kiadás minden tekintetben megegyezik az elsővel. Ez esetben a szerkesztők, utánajárás nélkül elfogadva Juhász állítását, meghagyták az új szövegkiadásra vonatkozó passzust. A legfőbb gond, hogy ez az állítólagos új szövegkiadás még a mai napig nem jelent meg, továbbá sem a BSMRAe korábbi főszerkesztője, Pajorin Klára, sem a Juhász László hagyatékát kezelő Mohay András, sem pedig az Erdélyi-hagyatékot kezelő Magyar Bencés Kongregáció Pannonhalmi Főapátság Főapátsági Könyvtár munkatársai nem találkoztak egy új Szerémi-szövegkiadás kézirati példányával.¹⁰ Tovább bonyolítja a probléma körüli kérdést, hogy az 1941-es első fordítás előszavában Erdélyi arról ír, hogy azért készítette a fordítást, mert Juhász László arra kérte, hogy segítsen neki az új, javított kiadással kapcsolatos munkájában.¹¹ Ez pedig annyit jelentene, hogy Juhász már az 1961-es magyar fordítás megjelenése előtt húsz évvel dolgozott a kiadáson, amit ennek ellenére nemcsak hogy nem jelentetett meg, hanem abból mára elvileg semmilyen dokumentum vagy jegyzet sem maradt az utókorra. Ha pedig még a fordítás alapját is a korábbi szövegkiadás képeznék – ahogy Farkas feltételezi –, az azt a lehetőséget is felkínálja, hogy egyáltalán nem volt még előkészítve az új kiadás, sőt még olyan stádiumban sem volt, hogy Juhász az alapján fordíthatott volna. A következő oldalakon tehát arra keressük a választ, hogy vajon csupán a meglehetősen sok hibával rendelkező Wenzel-féle kiadás szövegét követi a fordítás, és Juhász nem is használta a kéziratot, vagy nem illelhetjük ezzel a súlyos váddal. Emellett a függelékben közöljük az eddig hiányzó részek fordítását, ezzel téve teljessé a magyar nyelvű szöveget.

Első olvasatra nem tűnik alaptalannak, hogy Juhász a munkája során valóban csak a régi, Wenzel-féle kiadást vette alapul, ugyanis a magyar és a latin nyelvű szöveget egymás mellett olvasva rögtön a második lapon egy olyan szöveg helyre botlunk, amely azt a feltevést látszik megerősíteni: „ne penitus foret solus iste Cyllingh ispan possidere arcem nobilissimam, **quia** metuebat a Germanis et ab Agarena gente.”¹² A kiemelt kötőszót Wenzel hibásan „quam”-ként oldotta fel. Juhász ezt a következőképpen fordította: „ne csak egyedül az a Cillei ispán bírja a nevezetes várat, **amelyet** féltett a németektől és az agarénus néptől.”¹³ Látható, hogy Juhász a „quam” verzió alapján fordított, holott a kéziratban világosan a „quia” rövidített alakja (qz) áll. Ráadásul a mondat a „quia”-val is érthető, hiszen így fordítható: „ne csak egyedül az a Cillei ispán bírja a nevezetes várat, **miel** féltette (ti. a várat) a németektől és az agarénus néptől.” Nyilván magyarul kézenfekvőbb vonatkozó névmással fordítani a mondatot (lehet,

⁹ „A magyar szöveg a sajtó alatt levő új latin szöveg-kiadás (Georgius Sirimiensis: Epistola de perditione regni Hungarorum. Ed. L. Juhász, a Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum sorozatban) alapján készült.” JUHÁSZ (3. jegyzet) 5.

¹⁰ A kutatásunk során mindkét személlyel és a nevezett intézettel is felvettük a kapcsolatot. Mindannyian egyértelműen azt állították, hogy sohasem találkoztak Szerémi György művének állítólagos új kiadásával. Kulcsár Péter sem tud ilyenről, de ő azt tanácsolta, hogy Szegeden érdemes még ennek utánanézni, mert Székely György és Juhász László ott foglalkozott Szerémivel.

¹¹ „Az emlékirat latin szövegének új kiadója, Dr. Juhász László, közel 30 humanistakori latin kézirat kiadója kérte tanácsaimat, szellemi támogatásomat és én leghatásosabb támogatásnak láttam, ha gondosan lefordítom Szerémi Emlékiratát...” ERDÉLYI 1941. (2. jegyzet) 1.

¹² Fol. Lat. 4020, 4^r (a régi Wenzel által használt számozás szerint 1^r; a továbbiakban csak az új számozást követjük) = WENZEL (6. jegyzet) 2.

¹³ JUHÁSZ (3. jegyzet) 28.

hogy Juhász is így gondolkodott), de tény, hogy a szövegben nem „quam” áll. Ha csak ezt a szöveghelyet nézzük, és hozzávesszük, hogy Juhász fordítása ugyanott csonka, ahol a kiadás, akkor Juhászra nézve a legrosszabb sejtéseink igazolódhatnak be. Szerencsére nem így áll a dolog. A szöveg ellenőrzéséhez óriási segítséget nyújt Szádeczky Lajos 1892-ben megjelent tanulmánya, amely Wenzel kiadásának hibáit vizsgálta.¹⁴ Ebben a szerző gondosan végigvette a kézirat és a kiadás közti különbségeket. Azt tartottuk a legcélszerűbbnek, hogy főképp a fordítás azon szöveghelyeit kell összevetnünk a kézirrattal, ahol Wenzel kiadása is hiányos. Szádeczky mintegy nyolcvan olyan szöveghelyet említ, ahol Wenzel szavakat, súlyosabb esetben mondatrészeket vagy teljes mondatokat hagyott ki.¹⁵ Minden egyes ilyen helyet megvizsgáltunk, és azt tapasztaltuk, hogy néhány esettől eltekintve a hiányzó részek a fordításban mindenhol megtalálhatók. Nem érdemes itt minden egyes helyet feltüntetni; a szemléltetés végett elegendő csupán néhány példát bemutatnunk, hogy nyilvánvaló legyen, Juhász nem csupán Wenzel kiadása alapján dolgozott:

„Et inter eos baptizabam et copulationes **insimul** consecrabar in castore suorum” → „Köztük kereszteltem, és **egyúttal** megszenteltem házasságot is a táborukban”¹⁶

Itt világosan látható, hogy Juhász fordításában még az ilyen apró hiányok is megjelennek, holott a mondat az „insimul” nélkül is tökéletesen érthető lenne. Ugyanez a helyzet akkor is, amikor egy mondat hiányzik a kiadásból, de a mondat nélkül is értelmezhető lenne a szöveg:

„Da sibi decem florenos et statim ne hic moratur. **Et dedit statim bubuleo**. Et dixit rex...” → „Adj neki tíz forintot mindjárt, s ne várjon itt. **És odaadta tüstént a gulyásnak**. És mondta a király...”¹⁷

Itt is könnyen belátható, hogy ha nem írjuk oda, hogy a kamarás odaadta az összeget a gulyásnak, akkor is elfogadható lenne a szöveg, hiszen feltételezzük, hogy a kamarás a felszólításra átadta a pénzt. Az is igaz, hogy ennél a két példánál – ahogy a legtöbbször – az Erdélyi-fordításban is megtalálhatjuk a hiányzó részeket. De van olyan eset, amikor Erdélyi is kihagy néhány szót, Juhász ellenben ezeket a szavakat is beledolgozta a fordításába.

„quod Valentinus **amplius non contrariebatur contra eum, ut plura valde Valentinus** wliscibatur, quod isti petkok super eum potenciam habuerunt” → „hogy Bálint **sohasem szállt szembe vele**. **De sokkal inkább azért bosszankodott Bálint**, hogy ezek a petykók hatalmat vettek felette”¹⁸

¹⁴ SZÁDECZKY Lajos: *Szerémi emlékirata kiadásának hiányai a bécsi codex alapján*. In: *Értekezések a történeti tudományok köréből*. XV/8. Bp. 1892. Akadémia, 1–46. Ennek során Erdélyi és Szádeczky között parázs vita alakult ki; ERDÉLYI László: *Szerémi György és emlékirata*. Bp. 1892. Franklin Nyomda; SZÁDECZKY Lajos: *Szerémi György élete és emlékirata*. In: *Értekezések a történeti tudományok köréből*. XV/7. Bp. 1892. Akadémia; ERDÉLYI László: *Szerémi emlékiratának függeléke, az »epistola fleblis« még sem Szerémi munkája*. = Századok (27.) 1893. 544–546; 731–732; SZÁDECZKY Lajos: *Ki írta a Lajos király haláláról kesergő levelet? Válasz Erdélyinek*. = Századok (27.) 1893. 819–824; ERDÉLYI László: *Még egyszer Szeréminek kesergő leveléről. Újabb feleletem Szádeczky úrnak*. = Századok (28.) 1894. 62–69; SZÁDECZKY Lajos: *Válasz Erdélyi úr 3-ik »kesergő levelére«*. = Századok (28.) 1894. 69–73.

¹⁵ SZÁDECZKY: *Szerémi emlékirata kiadásának hiányai i. h.* 1892. (14. jegyzet) 12–16.

¹⁶ 59^r = WENZEL (6. jegyzet) 181. = JUHÁSZ (3. jegyzet) 142.

¹⁷ 59^v = WENZEL (6. jegyzet) 184. = JUHÁSZ (3. jegyzet) 143.

¹⁸ 51^r = WENZEL (6. jegyzet) 155. = JUHÁSZ (3. jegyzet) 126.

Látható, hogy Juhász itt is a kézirat szerint fordított, de ez a példa mást is bizonyít. Erdélyinél ugyanis a hiányos Wenzel-kiadás verziója olvasható. Ez tehát azt mutatja, hogy Juhász nem csupán Erdélyi fordítását dolgozta át, és nem kizárólag az 1857-es kiadás szövegét vette alapul. Egyébiránt az összes ilyen hiányos szöveghelyet és Juhász fordítását egyéb helyekkel is összevetve megállapíthatjuk, hogy fordítása nagyon igényes és pontos: csak néhány helyen hagy ki szavakat, ami egy műfordításnál nem is teljesen elítélendő, kiváltképp ha az adott változtatást a fordító a stílus és a könnyebb olvashatóság érdekében teszi.

Ha azonban rosszhiszeműen közelítünk a kérdéshez, még mindig feltételezhetjük, hogy ha Juhász nem is kizárólag a Wenzel-kiadásból és az Erdélyi-fordításból dolgozott, csak Szádeczky észrevételeit vette figyelembe a fordítás során. Ezt a feltevést csak úgy lehet cáfolni, ha találunk olyan helyet a kéziratban, amelyre Szádeczky sem hívta fel a figyelmet, Erdélyinél is helytelenül olvashatjuk, Juhász viszont a kéziratban szereplő olvasat szerint fordított. Ez azért nehéz feladat, mert egyrészt Szádeczky igen alapos munkát végzett, másrészt mivel műfordításról van szó, az igen apró eltérések legtöbbször nem jelenthetnek bizonyítékot, főleg egy olyan csapongó, a kor művelt szerzőihez képest rossz latinságú szövegnél, mint amilyen Szerémié. Szerencsére a szöveg feldolgozása során rögtön az elején találunk egy olyan eltérést, amelyet csak olyan valaki vehet észre, aki valóban figyelmesen és aprólékos gondossággal olvassa a kéziratot. Ez a különbség mégis eléggé jelentős ahhoz, hogy úgy lássuk: a Juhász-fordítás alapja a kézirat volt. Amikor ugyanis Szilágyi Mihály arra próbálja rábeszélni Hunyadi Lászlót, hogy öljék meg a királyt, ezt mondja: „Sed interficiamus regem, quoniam tu non evadebis mortem.”¹⁹ Ez magyarul annyit tesz: „Hanem öljük meg a királyt, mert te nem fogod elkerülni a halált.” Amikor viszont az említett mondatot összevetettük a Wenzel-kiadással, felfigyeltünk rá, hogy ott ez áll: „Sed interficias regem, quia tu non ewadebis mortem.”²⁰ Azaz: „Hanem öld meg a királyt, mert te nem fogod elkerülni a halált.” Amellett, hogy Wenzel helytelenül oldotta fel a „quoniam”-ot „quia”-val, szembetűnő az egyes szám második személy használata a többes szám első személy helyett. Erdélyi is egyes szám második személyben fordítja a ’megölni’ igét: „Öld meg a királyt, mert el nem kerülöd a halált.”²¹ Az is figyelemreméltó, hogy ezt Szádeczky sem említi a hibák között. Hogy miért, arra a kézirat idézett helyének megtekintése adja meg a választ. A szövegben az ige „interficia”⁹ alakban áll. A kéziratban szereplő szövégi jel akár bizonyos esetekben ’s’ betű is lehet; ez esetben Wenzel döntése helyes volt. De ezzel a jellel a 15–16. századi kéziratokban leggyakrabban a szavak ’-us’ végződését rövidítették, illetve számos esetben a ’-mus’-t is. Ezzel máris kiolvasható az „interficiamus” igealak. A fordítás elkészítése során Juhász is egyértelműen az „interficiamus” alakból fordított, vagyis a kézirat alapján ő is úgy gondolta, hogy a kiadás szövege helytelen. Ez az eltérés elég apró ahhoz, hogy csak az gondolkozzon el a két olvasaton, aki alaposan vizsgálta a kéziratot, de elég jelentős, hogy ezzel elvállasszuk Juhász szövegét a Wenzel-kiadástól és a korábbi fordítástól. A művet tovább olvasva még egy ilyen eltérésre bukkanhatunk. A kéziratban a következő áll: „sin dimitamus autem in diabolum.”²² A kiadásban és Erdélyi fordításában is egyes szám második személy olvasható itt, de Juhász ebben az esetben is helyesen oldotta fel a rövidítést: „különben hagyjuk az ördögbe!”²³ Eddig csak két ilyen bizonyítékot találtunk, de nem kizárt, hogy a későbbiekben, a kézirat feldolgozásában előrébb haladva más eltérésekre is fény derülhet. Az pedig további érvet jelenthet amellett, hogy Juhász László a munkája során nem csupán Wenzel kiadását, hanem magát a kéziratot is használta.

¹⁹ 5^v = JUHÁSZ (3. jegyzet) 30.

²⁰ WENZEL (6. jegyzet) 5.

²¹ ERDÉLYI 1941. (2. jegyzet) 8.

²² 12^r = WENZEL (6. jegyzet) 21.

²³ ERDÉLYI 1941. (2. jegyzet) 18. = JUHÁSZ (3. jegyzet) 40.

A fentiek fényében a következő megállapításokat tehetjük: Juhász László a fordítás során nem csupán a Wenzel-kiadást vette figyelembe, hanem Erdélyi munkája mellett mindenképpen felhasználta a kéziratot is, sőt meglátásunk szerint – legalábbis a szöveg elején – elsődleges forrásának tekintette. A kötetben olvasható állításával kapcsolatban, miszerint az új szövegkiadás alapján dolgozott, három lehetőséggel számolhatunk. Noha Juhász már 1941-ben is tervezte az új kiadást, és a fordítás során a kéziratot is alaposan tanulmányozta, valójában még nem tartott sehol a kiadással. Az is lehet, hogy készített jegyzeteket, vagy már el is készült a kiadással, de az halála után elkallódott. Végezetül nem kizárt, hogy a jegyzetek vagy a szövegkiadás kézírata még ma is lappang valahol. A Szerémi György művével kapcsolatos Juhász-kézirat felbukkanásáig azonban nem dönthető el biztosan, hogy létezik-e egyáltalán egy ilyen szövegkiadás, és ha igen, az mennyire előrehaladott állapotban van. Mindenesetre számunkra nehezen elképzelhető, hogy Juhász nem készült el legalább valamilyen nyers jegyzettel, ami az új kiadásának alapját képezte volna. Mindenképpen jelentős felfedezés lenne, ha – akár jelen cikk hatására – Juhász hagyatékából mégis előkerülne Szerémivel kapcsolatban valamilyen dokumentum. Arra sem könnyű választ adnunk, hogy ha Juhász ismerte a kéziratot, miért hagyta csonkán a szöveget. Igaz, hogy eredetileg Erdélyi fordítását dolgozta át, de megtehetette volna, hogy – jelezve a kiegészítést – a csonkán maradt részeket még hozzácsatolja. Vizsgálatunk során az is egyértelművé vált, hogy a szöveg csonkaságát leszámítva Juhász László igen pontos és igényes fordítása időtálló munkának tekinthető. Egyszóval: egy új szövegkiadás elkészítése tovább már nem halasztható, de egy javított fordítás elkészítése csak ezután válik fontos feladattá.

Függelék²⁴

[130r] Csodálatos dolog, hogy miután Mátyás király ostrom alá vette Bécsset, öfelsége ágyúi semmire sem mentek Bécs falaival, vagy legalábbis öfelsége ágyúival szemben egyik oldalfal sem omlott össze. És Jakab mester a királyhoz jött és mondta: „*Király uram! Nem tudjuk, hogy felséged ágyúi miért nem képesek kárt tenni Bécs falaiban.*” És mondta a király: „*Csodálatos dolog, Jakab mester, ha ez így van.*” Kérdzősködött az okos és ravasz emberektől. Egy tudós férfiú mondta a királynak: „*Higgye el felséged, hogy addig nem lehet Bécs falainak kárt okozni, amíg Glogor mester itt lesz a városban.*” Erre a király: „*Ugyan miért?*” Így a tudós: „*A kollégiumban a tanítványai arra kérték, hogy az órákat, amelyeket elkezdett, még fejezze be. Bűvös jeleket írt²⁵ szűz papírra, és a város négy sarkába rejtette. Amíg azok ott vannak, felséged ágyúi nem árthatnak Bécs falainak.*” Mondta a király: „*Nemde akkor az én Glogovita mesterem itt van Bécs városában.*” Mondták: „*Úgy van uram!*” És a király tüstént utána küldött egy tudós férfit, színelve írásban kérte őt, könyörgött neki, [130v] hogy jöjjön, ne maradjon ott: én a diákoktól neki járó fizetést duplán ki fogom fizetni. És ez a tudós férfi kezébe véve öfelsége levelét a kollégiumban Glogovita levélhordozóján keresztül a levél Glogovita kezébe került. Glogovita elolvasta és megértette. Nem szólt róla senkinek, csupán annyit mondott: „*Legyen meg a király akarata.*” A következő napon összehívta a diákjait és mondta nekik: „*Akárki megy is haza, a megérdemelt fizetésemet adjátok meg.*” És a diákok mondták: „*Hogyan kerüljük el a magyar ellenséget?*” Szombat első órájában, rögtön az első percben, írást tett a kezükbe. Fizettek neki, amennyit tudtak és kiszabadultak

²⁴ A szöveg, ha lehet mondani, még a mű többi részéhez képest is következtelenebb. Nyelvtanilag és stilisztikailag is sok helyen annyira rossz latinsággal íródott, hogy többnyire csak átdolgozással lehet élvezhető magyar nyelvre átültetni. Az oldalak ráadásul össze is keveredtek; ezt a szövegben jelöltük is. Ezt a hiányzó szakaszt mind Szádeczky Lajos, mind pedig Farkas Gábor Farkas kiadták említett tanulmányaikban.

²⁵ ti. Glogovita.

a városból, majd végül akadálytalanul távoztak. Mikor Glogovita látta a városból távozó diákokat, összegyűjtötte a négy sarokból a bűverejű írásokat és a sátorba a király mellé telepedett. Látván Mátyás király szegény Glogovitát így szólott hozzá: „*Jót cselekedtél velem.*” Erre mondta Glogor: „*Látni fogod, hogy Felségetek ágyúii csodálatos módon lerombolják a falakat és azok összerokadva a földre fognak omlani.*” És már hívatta²⁶ Jakab mestert: „*Ahol erősek a tornyok, készítsd fel az ágyúimat!*” És így történt.

[A következő szakaszban a kézirat végén elhelyezkedő ún. *Epistola flebilis* lemaradt utolsó másfél oldala olvasható.]²⁷

...mindjárt elindult²⁸ Magyarországra vízen – a Duna folyón – és szárazon. És mikor Esztergomhoz közeledett üzent is János királynak, hogy adja át neki Buda várát, mert ha nem engedelmeskedik neki, akkor a feje fölül veszi be Buda várát; és hogy menjen a korábbi helyére az erdélyi vajdaságba, maradjon ott békében, és azt hittel őrizze meg magának. János király mindezeket megértette [132v] és megjegyezte. Ismét levelet írt a rómaiak királyához, hogy ne jöjjön ellene és ne tolakodjon fölé: „*Mert már különbséget kell tenni a keresztények fejedelmei között, mivel látja királyi felséged, hogy Lajos király halála után én vagyok a magyarok királya akár joggal akár jogtalanul. Tehát csillapodj, ne készülj elvakult fejjel Budára jönni, mert a te felséged ezután úgy fog járni a magyar mágnásokkal, mint most én.*” Mikor a rómaiak királya elolvasta János király levelét, Perényi Péter azt mondta a királynak: „*Ne féljen felséged, és ne engedelmeskedjen János király írott szavainak, hanem nyugodtan menjünk Budára.*” János király várta Ferdinánd király újabb válaszát, de a futár válasz nélkül érkezett. János király eltávozott Budáról, mivel semmi mást nem tehetett. A rómaiak királya tábort vert Rákos mezején, és magához hívatta a budai polgárokat, hogy a rómaiak királyát tisztelettel és illő módon bekísérjék. A király²⁹ Hatvanba lovagolt. Mikor az 1527-es évet írták, Szent István király ünnepén mennyezet alatt felvonulva a rómaiak királyát himnuszok éneklése közepette a legnagyobb pompával egészen a várig kísértük be.³⁰ A Duna folyón, Pestnél hidat veretett³¹ és a Kelenföldi síkon a népet öt napig várakoztatta. Ezek után a főpapok és a magyar országlakosok előkelői számára elrendelte, hogy jöjjenek Székesfehérvárra és legyenek ott a seregükkel együtt. Felkerekedett Ferdinánd király Budáról és a német vezérekkel Székesfehérvárra lovagolt, ahol a fent nevezett püspök megkoronázta. És a magyar nemesek ispánjai és a közrendűek igen nagyon zúgolódtak, hogy semmi esetre se koronázzák meg őt addig, amíg be nem teljesíti az ígérését, vagyis ameddig [134r] a török népet nem veri vissza és a várakat tőlük meg nem szabadítja. De sóhajtván elhallgattak, így aztán megkoronázták. Miután a magyarok látták, hogy a rómaiak királya csaló és hitszegő, a magyarok ispánjai azt kiabálták, hogy János legyen ismét a király. Ferdinánd visszatért Budára. Batori István, Perényi Péter és a győri püspök, Tamás kancellár azt a tanácsot adták a rómaiak királyának, hogy egészen haláláig üzze János királyt: „*Mert felséged az ország kormányzásában ómiatta lesz bizonytalan.*” És a németek egy hadvezérért, az ötezer ember felett rendelkező Niklas von Salmot³² küldte, aki János király után indult Eger irányába. János király Debrecenbe, Debrecenből a Kassa mellett a németekkel lezajlott ütközet után Lengyelországba ment. A rómaiak királya Budáról Esztergomba, Szent Pál apostol napján Esztergomból Bécsbe távozott. És két ökör között a Magyar Királyság fejedeleme nélkül maradt. És mikor János

²⁶ ti. Mátyás.

²⁷ A kiadás és a fordítások szövege a mondat közepén szakad meg.

²⁸ ti. Ferdinánd.

²⁹ ti. János.

³⁰ Feltűnő, hogy E/3. személyből hirtelen átvált a szerző E/1. személyre, annak ellenére, hogy Szerémi maga nem lehetett jelen a koronázáson, hiszen ekkor Hatvanban tartózkodott.

³¹ ti. Ferdinánd.

³² A szövegben Nicolaum Grozanz áll.

király meghallotta a rómaiak királyának Budáról való távozását, dicsérte saját ravaszságát, hogy utat nyitott neki, hogy jó messzire menjen csak el a németekhez. Majd a török látván a fejedelem nélküli Magyarországot, sereggel jött, és a Maros folyó mindkét oldalán lévő területet kifosztotta, felégette és nagyszámú lakosságát Törökországba hajtotta. Szelim Zoltán³³ császár Isten nevében indulni készült, és értesítette János királyt, hogy jöjjön Magyarországra: őt ismét Buda élére állítja. És így János király Lengyelországból Magyarországra jött Lippa városába. És a császár ismét elindult Budára nagy seregével és János királyt megint a korábbi helyére, Buda élére állította. És izmaelita népével a császár, amit tudott kifosztott és csapataival ismét hazalovagolt...

[134v] Mindezeket Szerémi György pap, egykor az ifjú Lajos király, az ő halála után pedig János király káplánja írta, aki velük együtt sok veszélyben forgolódott, de hiába fáradozott, mert tőlük semmit sem kapott. De ő mindazonáltal nekik, amennyire csak tudott, tanácsokat osztogatott, és az Isten kegyelméből nekik gyakran jóvendölgetett, midőn véleményét hallatta, s midőn Czesztochowából megtért és Krakkóban időzött, ezeket emlékezetében gondosan rejtegette, majd végül emlékezete után megírta, mikoron a Boldogságos Szűz őt arra megsegítette.

SZEBELÉDI ZSOLT³⁴

³³ Szulejmán szultán.

³⁴ MTA-ELTE-PPKE Ókortudományi Kutatócsoport.